

Študijná príručka: Veľká Morava

Táto príručka je určená na zopakovanie a prehĺbenie vedomostí o období Veľkej Moravy, jej kultúrnom prínose, spôsobe života a historickom odkaze na základe poskytnutých textov.

Kvíz s krátkymi odpoveďami

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2 – 3 viet na základe informácií z poskytnutého textu.

1. Aký bol hlavný význam vytvorenia hlaholiky pre obyvateľstvo Veľkej Moravy?
2. Opíšte funkciu a typické umiestnenie veľkomoravských hradísk.
3. Ktorá európska kultúra ovplyvnila spôsob života vládnucej vrstvy na Veľkej Morave a ako sa to prejavovalo?
4. Čo bolo hlavným cieľom byzantskej misie Konštantína a Metoda a aký bol jej prínos?
5. Čo je to svätoplukovská tradícia a vďaka komu sa o nej zachovali písomné zmienky?
6. Uvedte dva najvýznamnejšie literárne texty spojené s pôsobením solúnskych bratov na Veľkej Morave.
7. K akému významnému cirkevnému aktu došlo v Ríme v roku 867 a kto ho povolil?
8. Okrem písomných prameňov, ktorý vedný odbor prináša kľúčové poznatky o Veľkej Morave a aké sú typické nálezy?
9. Akú úlohu zohral veľkomoravský štát v kontexte strednej Európy vo vzťahu k Franskej ríši?
10. Zhrňte ponaučenie z príbehu o troch Svätoplukových prútoch, ktorý zaznamenal Konštantín Porfyrogenetos.

Kľúč k odpovediam

1. Vytvorenie hlaholiky umožnilo preložiť bohoslužobné knihy do staroslovienčiny, jazyka, ktorému domáce obyvateľstvo rozumelo. Vďaka tomu sa predkovia Slovákov zaradili medzi kultúrne národy vtedajšej Európy a podnietil sa rozvoj slovanského písomníctva.
2. Hradiská boli opevnené strediská väčších územných celkov, okolo ktorých sa formovalo husté vidiecke osídlenie. Zakladali sa v nížinách aj na vyššie položených miestach, často pri významných riekach, brodoch a priesmykoch.
3. Vládnucej vrstvy ovplyvnili Frankovia, čo sa prejavovalo napodobňovaním ich spôsobu obliekania, bývania a vojenského výstroja a výzbroje, napríklad používaním mečov.
4. Hlavným cieľom misie bolo šírenie kresťanstva v zrozumiteľnom jazyku, čo dosiahli vytvorením hlaholiky a prekladom náboženských textov. Ich pôsobenie viedlo k rozvoju literatúry a dosiahnutiu samostatnosti v cirkevnej oblasti vďaka priamym kontaktom s pápežskou kúriou.
5. Svätoplukovská tradícia je spomienka na kráľa Svätopluka a Veľkú Moravu, ktorá sa po zániku štátu zachovávala v ústnom podaní. Písomne ju ako prví zaznamenali byzantský cisár Konštantín Porfyrogenetos a neskôr český kronikár Kosmas.
6. Medzi najvýznamnejšie texty patrí **Proglas**, predslov k prekladu evanjelia, ktorého autorom bol Konštantín. Ďalšou pamiatkou sú **Moravsko-panónske legendy**, ktoré predstavujú životopisy Konštantína a Metoda a napísali ich ich žiaci.
7. V roku 867 pápež Hadrián II. v bazilike Santa Maria Maggiore v Ríme slávnostne povolil používať slovanský liturgický jazyk. Tým sa staroslovienčina stala štvrtým oficiálnym bohoslužobným jazykom popri latinčine, gréčtine a hebrejčine.
8. Kľúčové poznatky prináša archeológia, ktorá odкрýva náleziská sídlisk a pohrebísk. Typickými nálezmi sú základy kostolov, keramika, honosné šperky (náušnice, gombíky), zbrane a iné predmety dennej potreby.

9. Veľká Morava vytvorila v strednej Európe silný štátny útvar, ktorý bránil franskej rozpínavosti. Tým zabránil podmaneniu a asimilácii slovanských predkov, čo bol osud polabských a pobaltských Slovanov.

10. Svätopluk na príklade troch zviazaných prútov, ktoré sa nedali zlomiť, a troch samostatných prútov, ktoré sa zlomili ľahko, ukázal svojim synom, že len ak budú žiť v svornosti a láske, budú nepremožiteľní. Ak sa však rozdelia, zničia sa navzájom a podľahnú nepriateľom.

Otázky na esej

Zamyslite sa a sformulujte komplexné odpovede na nasledujúce otázky.

1. Analyzujte kultúrny a náboženský odkaz Veľkej Moravy s dôrazom na význam byzantskej misie, vytvorenie hlaholiky a unikátnosť liturgie v domácom jazyku v kontexte vtedajšej Európy.
2. Zhodnoťte politický význam Veľkej Moravy ako štátneho útvaru, ktorý sa dokázal brániť expanzii Východofranskej ríše a zjednotiť slovanské kmene pod vládou Svätopluka.
3. Opíšte spôsob života na Veľkej Morave. Porovnajte život vládnucej vrstvy a bežného obyvateľstva a vysvetlite, ako prijatie kresťanstva zmenilo spoločenské zvyky a rituály.
4. Vysvetlite, ako bol odkaz Veľkej Moravy (cyrilo-metodská a svätoplukovská tradícia) uchovávaný po jej zániku a akú úlohu zohral pri formovaní moderného slovenského národa v 18. a 19. storočí.
5. Na základe dostupných informácií z písomných a archeologických prameňov opíšte štruktúru osídlenia Veľkej Moravy. Zamerajte sa na funkciu hradísk, dvorcov a cirkevných stavieb a uveďte najdôležitejšie známe centrá.

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Asimilácia	Prispôsobenie (sa), splyvanie s inou kultúrou.
Bernolákovci	Skupina slovenských vzdelancov z konca 18. a začiatku 19. storočia, ktorí rozvíjali veľkomoravskú tradíciu.
Byzancia	Východorímska ríša, z ktorej prišli na Veľkú Moravu Konštantín a Metod na pozvanie kniežaťa Rastislava.
Cyrilika	Písmo vytvorené neskôr na základe gréckej abecedy, ktoré postupne nahradilo hlaholiku v niektorých slovanských krajinách.
Etnikum	Národné spoločenstvo, národ, národnosť.

Hlaholika	Prvé slovanské písmo, ktoré vytvoril Konštantín na preklad bohoslužobných kníh do staroslovienčiny.
Hradisko	Opevnené sídlo, ktoré slúžilo ako administratívne, vojenské a hospodárske centrum väčšieho územného celku na Veľkej Morave.
Kristianizácia	Proces šírenia a prijímania kresťanstva, ktorý na Veľkej Morave prebiehal počas 9. storočia.
Kyjevské listy	Najstarší zachovaný súvislý text napísaný hlaholikou, pochádzajúci z 10. storočia.
Liturgia	Súbor cirkevných obradov a modlitieb. Na Veľkej Morave bola unikátna tým, že sa konala v domácom slovanskom jazyku.
Moravsko-panónske legendy	Životopisy Konštantína a Metoda, ktoré napísali ich žiaci. Sú dôležitým historickým prameňom o ich živote a diele.
Proglas	Veršovaný predslov k prekladu štyroch evanjelií do staroslovienčiny, ktorého autorom je Konštantín (Cyril).
Staroslovienčina	Prvý slovanský spisovný jazyk, do ktorého Konštantín a Metod preložili bohoslužobné texty.
Svätoplukovská tradícia	Súbor povestí a spomienok na kráľa Svätopluka a slávu Veľkej Moravy, ktorý sa po jej zániku uchovával v ústnom podaní.
Štúrovci	Generácia slovenských národných buditeľov v 19. storočí, ktorá nadväzovala na veľkomoravskú tradíciu v boji za národné práva.